

Vladimir Vinš, master*

PRAVO INTERPRETATORA NA GODIŠNJU DODATNU NAKNADU

U ovom radu autor analizira pojam, karakteristike, značaj i uslove za postojanje prava interpretatora na godišnju dodatnu naknadu, koje će u srpsko pravo biti uvedeno Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima. Prvi deo ovog rada posvećen je objašnjenju specifičnosti položaja interpretatora, koje uzrokuju potrebu usvajanja posebnih pravnih pravila o njihovoj zaštiti. Rad sadrži i analizu relevantnog komunitarnog prava, jer je uvođenje prava interpretatora na godišnju dodatnu naknadu rezultat obaveze usklađivanja srpskog prava s pravom Evropske unije. Nakon toga, ukazano je na razlike u zaštiti interpretatora u pravu SAD, kao predstavniku anglosaksonskog sistema i kontinentalnom sistemu. Zatim je kritički analizirano rešenje Nacrta zakona koje se odnosi na godišnju dodatnu naknadu. Na kraju, analiziran je odnos rešenja iz Direktive 2011/77/EU s relevantnim odredbama Rimske konvencije i WIPO ugovora o interpretacijama i fonogramima.

Ključne reči: *Godišnja dodatna naknada. – Direktiva 2011/77/EU od 27. septembra 2011. o izmeni Direktive 2006/116/EZ o trajanju zaštite autorskog prava i određenih srodnih prava. – Interpretator. – Proizvođač fonograma. – Kolektivno ostvarivanje prava.*

1. O RAZLOZIMA PRAVNOG UREĐENJA GODIŠNJE DODATNE NAKNADE

U Evropskoj uniji je poslednjih nekoliko godina u oblasti prava interpretatora uvedeno niz značajnih novina. Te promene su prvenstveno uslovljene pojačanom zaštitom muzičara koje proizvođač fonograma unajmljuje za konkretno snimanje plaćajući im jednokratne naknade

* Autor je student doktorskih studija Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, vladimirvins@yahoo.com.

za njihove interpretacije (*session musicians*).¹ Pod uticajem evropske regulative i srpski zakonodavac, još uvek u fazi zakonskog nacрта, na drugačiji način uređuje položaj ovih kategorija interpretatora, produžavajući rok zaštite njihovih neisključivih imovinskopravnih ovlašćenja² i obavezujući proizvođača fonograma na plaćanje i godišnje dodatne naknade. U prilog ovakvog zakonskog normiranja ističe se da ova vrsta muzičara zbog kratkog roka zaštite ostaje bez jedinog izvora prihoda, čime se bitno pogoršavaju uslovi života, pa bi produženjem roka zaštite njihovih neisključivih imovinskopravnih ovlašćenja, oni nastavili da primaju naknadu od emitovanja, javnog saopštavanja i drugih oblika iskorišćavanja njihovih interpretacija.³

Donošenje zakona kojim se omogućava ovoj kategoriji interpretatora ubiranje dodatnog prihoda rezultat je obaveze usklađivanja srpskog prava s propisima Evropske unije⁴, pa je potrebno ukazati na relevantno komunitarno pravo u ovoj oblasti.

2. PRAVO EVROPSKE UNIJE

U Evropskoj uniji počeci regulative godišnje dodatne naknade datiraju iz 2011. godine kada je usvojena Direktiva, koja je stupila na snagu 31. oktobra 2011, a države članice bile su obavezane da implementiraju njene odredbe u svoja nacionalna zakonodavstva do 1. novembra 2013.⁵ Osnovni cilj usvajanja Direktive je uvođenje godišnje dodatne naknade u korist interpretatora. Ovaj cilj se postiže nametanjem obaveze proizvođačima fonograma da izdvoje, najmanje jednom godišnje, iznos koji je jednak 20% bruto prihoda koji su ostvareni umnožavanjem,

¹ Catherine Colston, Jonathan Galloway, *Modern Intellectual Property Law*, London 2010³, 326–327.

² Reč je o ovlašćenjima koja se svode na potraživanje naknade za pojedine oblike korišćenja interpretacije snimljene na fonogram uz saglasnost interpretatora. Vid. čl. 117 Zakona o autorskom i srodnim pravima, *Službeni glasnik RS*, br. 104/09, 99/11, 119/12 i 29/16 – odluka US.

³ Direktiva 2011/77/EU od 27. septembra 2011. o izmeni Direktive 2006/116/EZ o trajanju zaštite autorskog prava i određenih srodnih prava (u daljem tekstu: Direktiva), *Službeni list EU*, br. L265/2011, tač. 5 preambule.

⁴ Vid. Obrazloženje Nacrtu zakona o izmenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima, <http://www.rsjp.gov.rs/misljenja/1287/obr/02%20Obrazlozenje%20Nacrt%20Zakona%20o%20autorskom%20i%20srodnim%20FINAL%2009%202016.pdf>, 21. maj 2018.

⁵ Direktiva, čl. 2, st. 1. Međutim, samo devet država članica je implementiralo odredbe Direktive u nacionalna zakonodavstva u propisanom roku. To jesu: Austrija, Danska, Estonija, Letonija, Mađarska, Nemačka, Slovačka, Holandija i Švedska. Odredbe Direktive u nacionalno zakonodavstvo poslednja je implementirala Poljska u julu 2015. godine.

stavljanjem u promet i činjenjem fonograma dostupnim javnosti.⁶ Kao i Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima (u daljem tekstu: Nacrt zakona), primena Direktive se ograničava na interpretacije snimljene na fonogram. Ovakvo ograničenje domena primene je opravdano imajući u vidu da interpretator nema nikakva prava koja proističu od interpretacija snimljenih na videogramu.⁷ Pored toga, odredbe Direktive su poluprinudnog karaktera, pa države članice od njih mogu da odstupe u korist interpretatora. U tom smislu moguće je da u nacionalnim zakonodavstvima države članice predvide da se ugovori o ustupanju ili prenosu isključivih imovinskopravnih ovlašćenja prema kojima interpretator ima pravo na periodična plaćanja i koji su zaključeni pre 1. novembra 2013. mogu izmeniti nakon pedesete godine od zakonitog izdavanja fonograma ili pedesete godine od dana njegovog javnog saopštavanja, ako fonogram nije izdat.⁸ Ovakav karakter je opravdan ako se uzme u obzir da je osnovni cilj Direktive pojačana zaštita interpretatora radi obezbeđivanja njihovog „sekundarnog“ izvora prihoda.

3. GODIŠNJA DODATNA NAKNADA KAO „SEKUNDARNI“ IZVOR PRIHODA INTERPRETATORA

Godišnja dodatna naknada predstavlja „sekundarni“ izvor prihoda interpretatora, koji je podeljen između različitih nosilaca srodnih prava. Iznos ovog prihoda srazmeran je uspehu interpretacije, ali on najčešće ne dostiže vrednost koju interpretator može da zaradi od iznosa naknade koji je ugovorom⁹ nametnut proizvođaču fonograma za ustupanje ili prenos isključivih imovinskih prava na snimljenim interpretacijama.¹⁰ Uz to, postoji i zakonsko ograničenje ukupnog iznosa koji proizvođač fonograma izdava

⁶ Direktiva, tač. 11 preambule.

⁷ Proizvođači videograma su se izborili za princip koji je međunarodno prihvaćen, a to je da sa momentom pristanka interpretatora na snimanje njegove interpretacije na nosač slike, ili zvuka i slike prestaju sva njegova ovlašćenja. Vid. Slobodan M. Marković, *Autorsko pravo i srodna prava*, Službeni glasnik, Beograd 1999, 317.

⁸ Direktiva, čl. 1, tač. 4, podtač. 2.

⁹ Reč je o interpretatorskom ugovoru za snimanje interpretacije koji često ima elemente ugovora o delu. Prilikom snimanja interpretacije koja se izvršava upravo radi snimanja, prirodna obaveza interpretatora nije samo da ustupi korisniku ovlašćenje na snimanje, već i da izvrši interpretaciju koja će biti snimljena. Ugovaranjem naknade za snimanje interpretacije takav ugovor stiče svojstvo imenovanog ugovora o prometu srodnog prava. S. M. Marković (1999), 320.

¹⁰ Reto M. Hilty *et al.*, „Comment by the Max-Planck Institute on the Commission’s proposal for a Directive to amend Directive 2006/116 EC of the European Parliament and Council concerning the Term of Protection for Copyright and Related Rights“, 2008, <http://ssrn.com/abstract=1288620>, 21. maj 2018, 7.

za plaćanje dodatne godišnje naknade. Taj iznos odgovara iznosu od 20% prihoda koji proizvođač fonograma ostvaruje umnožavanjem, stavljanjem u promet i činjenjem dostupnim javnosti fonograma na kome je snimljena interpretacija, tokom godine koja prethodi godini za koju se plaća godišnja dodatna naknada. Ovu naknadu proizvođač fonograma dužan je da plaća interpretatoru za svaku punu godinu koja nastupa posle pedesete godine od dana zakonitog izdavanja fonograma, odnosno za svaku punu godinu koja nastupa posle pedesete godine od dana njegovog javnog saopštavanja, ako fonogram nije izdat, a najduže u okviru roka od 70 godina od dana prvog zakonitog izdavanja ili prvog javnog saopštavanja fonograma u zavisnosti od toga koji je datum raniji.¹¹ U tom pogledu je pravni režim dodatne godišnje naknade u potpunosti usklađen s odredbama Direktive.¹²

3.1. Ostvarivanje prava na godišnju dodatnu naknadu iz ugla manje uspešnih interpretatora

Ako se, govoreći o godišnjoj dodatnoj naknadi, osvrnemo na mišljenja pojedinih autora, može se reći da interpretatori neće imati korist od naplate godišnje dodatne naknade, ukoliko nisu imali korist od naplate naknade za pojedine oblike korišćenja interpretacija u sadašnjem periodu trajanja zaštite subjektivnog interpretatorskog prava od 50 godina od dana zakonitog izdavanja fonograma, odnosno 50 godina od dana njegovog javnog saopštavanja, ako fonogram nije izdat. Pored toga, ne može se očekivati da interpretacija postigne uspeh posle proteka navedenog perioda trajanja subjektivnog interpretatorskog prava koji će omogućiti interpretatoru ubiranje veće naknade, a time i poboljšanje uslova života, ukoliko nije postigla uspeh u tom periodu. Primera radi, ako interpretator u dvadesetoj godini stvori interpretaciju snimljenu na fonogramu koja nije postigla uspeh i od koje ne ubire adekvatnu naknadu, takva interpretacija neće postići uspeh ni u njegovoj sedamdesetoj godini, posebno uzimajući u obzir da u najvećem broju slučajeva protekom vremena opada tražnja za interpretacijom. Uz to, nijedan interpretator se ne može osloniti na ranije aktivnosti od kojih bi mogao da ostvaruje prihode do kraja života. Ako interpretator ne može da bude aktivan po proteku postojećeg perioda zaštite, imaće isti položaj kao i svaki slobodni umetnik. Po pravilu, reč je o manje uspešnim i poznatim interpretatorima.¹³

¹¹ Čl. 20 kojim se dodaje novi čl. 122b, st. 4 i čl. 29, st. 3 Nacrta zakona o izmenama i dopunama Zakona o autorskim i srodnim pravima, <http://www.rsjp.gov.rs/misljenja/1287/nac/01%20Nacrt%20Zakona%20o%20autorskom%20i%20srodnim%20pravima%20FINAL%2009%202016.pdf>, 21. maj 2018.

¹² Direktiva, čl. 1, tač. 2, podtač. a i čl. 1, tač. 2, podtač. c, alineja 2c.

¹³ R. M. Hilty *et al.*, 7–8; Martin Kretschmer, „Creativity stifled? A Joined Academic Statement on the Proposed Copyright Term Extension for Sound Recordings“, <http://ssrn.com/abstract=2063813>, 21. maj 2018, 3–4.

3.2. Ostvarivanje prava na godišnju dodatnu naknadu iz ugla uspešnih interpretatora

Relativno malobrojne interpretacije koje su u okviru postojećeg perioda zaštite postigle uspeh omogućavaju interpretatorima da ostvare veće naknade srazmerne naporima koje su uložili u njihovo stvaranje, iz kojih mogu da finansiraju nastanak novih interpretacija. Neki od uspešnih interpretatora¹⁴ čak i ukoliko dožive starost od više od sto godina ne bi mogli tokom života da iskoriste izuzetno velike naknade od svojih poslednjih interpretacija u postojećem periodu zaštite.¹⁵ Stoga, produžavanjem perioda zaštite od dvadeset godina,¹⁶ korist bi mogli da ostvare njihovi naslednici, jer je teško očekivati da bi ova grupa interpretatora naplaćivala godišnju dodatnu naknadu tokom celog produženog perioda zaštite, ali i proizvođači fonograma, kao privredni subjekti i korisnici interpretacija, budući da izdvajaju svega 20% svojih prihoda za plaćanje godišnje dodatne naknade. Prilikom usvajanja Direktive ove kategorije nisu prepoznate kao ekonomski slabije, pa ih nije potrebno zaštititi nametanjem obaveze plaćanja godišnje dodatne naknade.

3.3. Uloga fonda od 20% bruto prihoda koji su ostvareni korišćenjem fonograma u ostvarivanju prava na godišnju dodatnu naknadu

Već nakon upoređivanja uticaja prava na godišnju dodatnu naknadu na manje uspešne i uspešne interpreatore uočava se da je uloga fonda od 20% bruto prihoda koji su ostvareni korišćenjem fonograma da osigura finansijsku korist interpretatora u dvadesetogodišnjem produženom zaštitnom periodu, kao i da uspostavi ravnotežu između interesa interpretatora i proizvođača fonograma.¹⁷

Ostvarivanju ove uloge može doprineti pravo interpretatora, organizacije koja kolektivno ostvaruje pravo interpretatora na godišnju dodatnu naknadu ili lica koje interpretator ovlasti da zahtevaju od

¹⁴ Prema podacima organizacija za kolektivno ostvarivanje srodnih prava svega 10% od ukupnog broja interpretatora su uspešni interpretatori koji ostvaruju između 80% i 90% ukupne naknade za korišćenje interpretacija snimljenih na fonogramu. Vid. Martin Kretschmer, Philip Hardwick, *Authors' Earnings from Copyright and Non-Copyright Sources: A survey of 25,000 British and German writers*, Centre for Intellectual Property Policy & Management, London – Bournemouth 2007, 58.

¹⁵ R. M. Hilty *et al.*, 6. Kao primeri takvih interpretatora navode se: Fil Kolins, Mik Džeger i Elton Džon.

¹⁶ Direktiva, čl. 1, tač. 2, podtač. a.

¹⁷ Commission of the European communities, *Impact assessment on the legal and economic situation of reformers and record producers in the European Union – Commission staff working document*, Brussels 2008, 26.

proizvođača fonograma dostavljanje svih podataka koji mogu biti od značaja za isplatu godišnje dodatne naknade.¹⁸ Ipak zakonodavstva država članica ukazuju na izvesnu neusklađenost u određivanju titulara ovog prava. Tako su Nemačka, Velika Britanija, Portugal, Rumunija propisali da titular ovog prava može biti isključivo interpretator. Suprotna tendencija može se uočiti u Španiji i Švedskoj, čija zakonodavstva propisuju da titulari ovog prava mogu biti organizacije koje kolektivno ostvaruju pravo interpretatora na godišnju dodatnu naknadu, dok u Francuskoj interpretator i organizacije koje kolektivno ostvaruju pravo interpretatora na godišnju dodatnu naknadu mogu zahtevati dostavljanje podataka od proizvođača fonograma.

Valja napomenuti da ostvarivanje ove uloge može biti narušeno i mogućnošću država članica da pojedine proizvođače fonograma oslobode obaveze plaćanja godišnje dodatne naknade od 20% bruto prihoda koji su ostvareni korišćenjem fonograma u godini koja prethodi godini u kojoj se plaća godišnja dodatna naknada, ukoliko bi troškovi prikupljanja takvog prihoda predstavljali nesrazmerno opterećenje za njih.¹⁹

Povrh toga većina zakonodavstava država članica ne propisuju rok u kome su organizacije za kolektivno ostvarivanje prava dužne da isplaćuju dodatnu godišnju naknadu. Jedini izuzetak predstavlja zakonodavstvo Velike Britanije koje propisuje tu obavezu jednom godišnje, u roku od šest meseci od isteka pune godine u kojoj se ostvaruje pravo na godišnju dodatnu naknadu,

Najzad, mora se konstatovati da fond od 20% bruto prihoda koji su ostvareni korišćenjem fonograma u potpunosti funkcioniše samo u Španiji i Velikoj Britaniji,²⁰ dok su u pojedinim državama članicama poput Portugala i Nemačke prikupljena simbolična sredstva u fondu, pa još uvek nije počelo njihovo distribuiranje interpretatorima. Sasvim suprotno pojedine države članice poput Rumunije još uvek nisu osnovale fond.²¹

¹⁸ Direktiva, čl. 1 tač. 2, podtač. c, alineja 2c.

¹⁹ Direktiva, tač. 12 preambule. Ima nacionalnih zakonodavstava (zakonodavstvo Francuske) koja su proizvođače fonograma koji imaju manje od 10 zaposlenih i s godišnjim prihodom manjim od dva miliona evra oslobodili obaveze plaćanja godišnje dodatne naknade. Vid. Zakonik o intelektualnoj svojini Francuske, čl. L 212–3.

²⁰ U Španiji je do sada isplaćena godišnja dodatna naknada za više od 1000 interpretatora, dok je u Velikoj Britaniji dodatna godišnja naknada isplaćena za više od 2000 interpretatora, a samo u 2016. godini je prikupljeno 241.857,00 funti korišćenjem 11600 interpretacija snimljenih na fonogramu. Preuzeto iz Ana Ramalho, Aurelio Lopez – Tarruella, *Implementation of the Directive 2011/77/EU: Copyright term of protection*, Brussels 2018, 26.

²¹ *Ibid.*

3.4. *Use it or Lose it* odredba u Direktivi i ostvarivanje prava na godišnju dodatnu naknadu

Takozvana *Use it or Lose it* odredba u Direktivi upotrebljena je u kontekstu jačanja ugovorne pozicije interpretatora, kao ekonomski slabije ugovorne strane.²² Pod tzv. *Use it or Lose it* odredbom podrazumeva se pravo interpretatora na raskid ugovora o ustupanju ili prenosu isključivih imovinskopravnih ovlašćenja proizvođaču fonograma zbog neostvarivanja ovlašćenja koje je proizvođač fonograma pribavio ili ostvarivanja ovlašćenja u obimu manjem od ugovorenog, uz ispunjenje dodatnih raskidnih razloga. Dakle, ovo pravo interpretator može koristiti ukoliko su kumulativno ispunjeni raskidni razlozi, odnosno uslovi/pretpostavke za raskid ugovora. Iz ugla Direktive interpretator može raskinuti ugovor po proteku roka od 50 godina od dana zakonitog izdavanja fonograma, odnosno 50 godina od dana njegovog javnog saopštavanja (ako fonogram nije izdat), ukoliko proizvođač fonograma nije stavio u promet primerke fonograma u dovoljnoj količini ili nije javno saopštio fonogram žičnim ili bežičnim putem na način koji omogućava pojedincu individualni pristup fonogramu sa mesta i u vreme koje on odabere. Pored toga, za ostvarivanje prava na raskid ugovora potrebno je da prethodno bude ispunjena i obaveza interpretatora da obavesti proizvođača fonograma o svojoj nameri da raskine ugovor o ustupanju ili prenosu. Samim ispunjenjem interpretatorove obaveze počinje da teče rok od jedne godine u okviru kojeg proizvođač fonograma, s ciljem sprečavanja raskida ugovora, treba da vrši oba isključiva imovinskopravna ovlašćenja.²³

Istovremeno korišćenje prava interpretatora na raskid ugovora implicira povredu obaveze od strane proizvođača fonograma, koja nije izričito navedena u Direktivi, da vrši ustupljena ili prenetna ovlašćenja na ugovoren način, posebno imajući u vidu cilj (svrhu) koji su ugovorne strane imale prilikom zaključivanja ugovora.

Slabosti i određena sporna pitanja koja se tiču *Use it or Lose it* odredbe javljaju se kao rezultat neodređenosti u Direktivi, što stvara mogućnost za interpretatora da raskine ugovor u većem broju slučajeva.

Interesantno je da u Direktivi izostaje regulisanje dostavljanja obavешtenja o nameri raskidanja ugovora od strane interpretatora u slučajevima ustupanja ili prenosa isključivih imovinskopravnih ovlašćenja s proizvođača fonograma na treće lice. Iz okolnosti da su ova ovlašćenja prenetna ili ustupljena na neisključiv način, čime proizvođač fonograma prestaje da bude nosilac ovlašćenja, može se zaključiti da interpretator ima

²² Christina Angelopoulos, „Amended Directive extends the term of protection for performers and sound recordings“, *GRUR International* 11/2011, 988.

²³ Direktiva čl. 1, tač. 2, podtač.c, alineja 2a.

obavezu obaveštavanja trećeg lica, a ne proizvođača fonograma, o svojoj nameri raskidanja ugovora.²⁴

Osim toga, postavlja se pitanje da li je opravdano zahtevati od proizvođača fonograma ili trećeg lica da vrši i ovlašćenje stavljanja u promet primeraka fonograma u dovoljnoj količini i ovlašćenje javnog saopštavanja fonograma ili je dovoljno da vrši jedno od ovlašćenja kako bi sprečio ispunjavanje raskidnog razloga? Na ovo pitanje se ne može odgovoriti bez uzimanja u obzir uslova korišćenja fonograma koje diktira digitalna informaciono-komunikaciona tehnologija. Propisivanjem postojećeg rešenja iz Direktive koje mora biti implementirano u nacionalna zakonodavstva, kao minimalni sadržaj harmonizacije, čini se da nisu uzeti u obzir bitno promenjeni tehnološki uslovi korišćenja fonograma. Dostupnost fonograma u digitalnoj formi na Internetu, odnosno interaktivno činjenje fonograma dostupnim javnosti, omogućava znatno širem krugu publike lakši, komforniji i jeftiniji pristup fonogramu, kao i njegovu sveprisutnost. Otuda, čini se da je vršenje ovog ovlašćenja dovoljno za prestanak raskidnog razloga, što vršenje tradicionalnog ovlašćenja na stavljanje u promet primeraka fonograma u dovoljnoj količini čini suvišnim.²⁵ Zbog takve situacije potrebno je preispitati propisivanje uslova za raskid ugovora. Usamljeni slučaj predstavlja zakonodavstvo Portugala koje nije doslovno implementirao odredbu Direktive, već je propisalo da je vršenje jednog od pomenutih ovlašćenja dovoljno za sprečavanje ostvarivanja raskidnog razloga.²⁶

Sporno je, međutim, i određivanje pojma „dovoljna količina“ prilikom vršenja ovlašćenja na stavljanje u promet primeraka fonograma. Na tom putu javljaju se teškoće, budući da Direktiva određuje sadržinu ovog pojma upućivanjem na shodnu primenu odredaba Međunarodne konvencije o zaštiti izvođača, proizvođača fonograma i ustanova za radio-difuziju (u daljem tekstu: Rimska konvencija),²⁷ koja ni na jednom mestu ne definiše ovaj pojam, niti propisuje kriterijume za njegovo određivanje. Rezultat toga može biti proizvoljnost u ispitivanju ispunjenosti ovog raskidnog razloga. Nasuprot tome, ove teškoće su pojedina nacionalna zakonodavstva savladala definisanjem „dovoljne količine“ na osnovu odredaba Bernske konvencije o zaštiti književnih i umetničkih dela.²⁸ Prema ovim zakonskim rešenjima „dovoljna količina“ obuhvata stavljanje u promet primeraka fonograma koji bi zadovoljili

²⁴ Navedeno mišljenje zastupljeno je u zakonodavstvu Velike Britanije i Portugala. Vid. Zakon o autorskom pravu, dizajnu i patentima Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske, odeljak 191 HB.

²⁵ A. Ramalho, A. Lopez – Tarruella, 34.

²⁶ Zakonik o autorskom i srodnim pravima Portugala, čl. 183a, st. 2.

²⁷ Direktiva, tač. 8 preambule.

²⁸ Čl. 3, tač. 3 Bernske konvencije o zaštiti književnih i umetničkih dela.

razumne potrebe javnosti, uzimajući u obzir prirodu i cilj fonograma.²⁹ Citirana odredba zahteva analizu sadržaja fonograma, ciljne publike, tržišta i dr. kako bi se utvrdilo da li je ponuda primeraka fonograma na tržištu dovoljna. To je, naime, zakonsko rešenje koje uzima u obzir okolnosti konkretnog slučaja i suštinski uspostavlja ravnotežu između interesa proizvođača fonograma i interpretatora. Ipak, nije suvišno zapaziti da za utvrđivanje pojma „dovoljna količina“ od značaja može biti i ugovoren broj primeraka fonograma koji je proizvođač fonograma obavezan da umnoži.³⁰ U tom pogledu, reč je o predmetnom ograničenju obima ustupljenog ovlašćenja interpretatora na snimanje interpretacije i umnožavanje snimaka, koje je u korelaciji s vršenjem ovlašćenja proizvođača fonograma na umnožavanje primeraka fonograma i koje je ključno za zaštitu interesa interpretatora u vezi s korišćenjem interpretacije u telesnom obliku. Pored toga, na pomenuto ovlašćenje se nadovezuje ovlašćenje stavljanja u promet primeraka fonograma.

Korišćenjem prava na raskid ugovora o ustupanju ili prenosu interpretator će biti slobodan da sam nastavi sa korišćenjem interpretacija snimljenim na fonogramu ili da ih ponudi drugom proizvođaču fonograma.³¹

4. UTICAJ GODIŠNJE DODATNE NAKNADE NA STVARANJE NOVIH INTERPRETACIJA

Uvođenje dvadesetogodišnjeg produženog zaštitnog perioda, u kome interpretator ostvaruje pravo na godišnju dodatnu naknadu, neće imati pozitivni efekat delovanja srodonpravne zaštite na stimulisanje mladih i talentovanih interpretatora da stvaraju nove interpretacije. Produženje zaštitnog perioda *per se* nema veze sa stimulisanjem ovih interpretatora. To je logična posledica retroaktivnog važenja produženog zaštitnog perioda i na postojeće interpretacije, kao *ex post* podsticaja, za koje propisani pedesetogodišnji zaštitni period još uvek nije istekao. Čini se da je najveći efekat produženja zaštitnog perioda opstanak fonogramske

²⁹ Zakon o intelektualnoj svojini Kraljevine Španije, *Službeni list Kraljevine Španije* br. 97 od 22. aprila 1996, čl. 110bis; Zakon o autorskom pravu, dizajnu i patentima Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske, odeljak 191 HA, podtač. 7, alineja b. Navedeno zakonsko rešenje je prihvaćeno i u Nacrtu zakona.

³⁰ Treba istaći da u nekim slučajevima razumne potrebe javnosti neće biti zadovoljene stavljanjem u promet znatnog dela od ugovorenog broja umnoženih primeraka fonograma, pa bi trebalo dozvoliti pravo na raskid ugovora jer ispunjenje obaveze od strane proizvođača fonograma, a time i ceo ugovor može izgubiti svrhu. Vid. Katarina Dolović, *Pravne posledice izjave volje usmerene na raskid ugovora zbog neizvršenja*, doktorska disertacija Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2014, 39.

³¹ Vid. Obrazloženje Nacrta zakona.

industrije. Iz toga proističe da se produžava statička neefikasnost tržišta ispoljena kroz monopolski način određivanja naknade za korišćenje postojećih interpretacija.

5. EKONOMSKA UTEMELJENOST PRAVA INTERPRETATORA NA GODIŠNJU DODATNU NAKNADU

Kada se govori u kontekstu uvođenja obaveze plaćanja godišnje dodatne naknade, valja voditi računa da nije uzeto u obzir funkcionisanje prava interpretatora u uslovima digitalne informaciono-komunikacione tehnologije, kao ni činjenica da fonografska industrija ignoriše zahteve publike za novim mogućnostima korišćenja interpretacija putem Interneta. Posmatrano iz ugla dinamičke efikasnosti tržišta, reč je o potražnji koju jedna strana ne zadovoljava i poslovnoj šansi za drugu stranu, pa bi omogućavanjem veće pravne zaštite pojedinačnoj interesnoj grupi, na osnovu slepog poverenja i bez detaljnijeg razmatranja, bio napravljen izuzetak od načela slobode konkurencije koji zahteva posebno opravdanje. Na primer, privremeni monopol u dvadesetogodišnjem produženom zaštitnom periodu proizvođaču fonograma omogućava maksimizaciju transakcionih troškova razmene, ali i kontrolu cene koju potrošač mora da plati radi pribavljanja fonograma, modela distribucije i sekundarne upotrebe dobara (stvaranje filmova, emisija, novih snimaka i dr.). Konkretnije posmatrajući, produžavanje perioda zaštite u kome se ostvaruje pravo na godišnju dodatnu naknadu, ima veliki nedostatak oličen u neefikasnoj alokaciji postojećih snimaka zvuka i sprečavanju padanja u javni domen velikog broja interpretacija.³² Dakle, intervencijom države u korist grupe od koje zavisi ekonomski slaba grupa i koja shodno tome snosi odgovornost za nedovoljan prihod, ne doprinosi se društvenom blagostanju, oličenom u dobrobiti publike, kao potrošača, što je u suprotnosti i sa osnovnim načelima tržišne ekonomije.³³

6. POREĐENJE ZAŠTITE INTERPRETATORA S AUTORSKOPRAVNOM ZAŠTITOM U PRAVU SAD-A

Kada je reč o razlozima za uvođenje godišnje dodatne naknade potrebno je ukazati da se produžavanje perioda zaštite ne može opravdati potrebom usklađivanja s periodom zaštite koji postoji u autorskom pravu.

³² N. Helberger *et al.*, „Never forever: Why extending the term of protection for sound recordings is a bad idea“, <http://ssrn.com/abstract=488085>, 21. maj 2018, 3–4.

³³ R. M. Hilty *et al.*, 9–14.

Štaviše, u ovom slučaju poređenje s pravom SAD-a se ne može smatrati primerenim.³⁴

U SAD-u, kao tipičnom predstavniku anglosaksonske tradicije autorskog prava, ne postoji podela na autorsko i srodna prava, pa se ne pravi striktna razlika između autorskog dela, s jedne strane, i interpretacije ili fonograma, s druge. U vezi s tim, za produženje zaštitnog perioda, kao osnova za ostvarivanje godišnje dodatne naknade, karakteristično je da se ne odnosi na autorskopravnu zaštitu, već na srodnopravnu zaštitu intelektualnog stvaralaštva i privredne delatnosti, putem zakonskog konstituisanja novog izvornog imovinskopravnog ovlašćenja, koje je, kao i ostala imovinskopravna ovlašćenja iz srodnih prava, znatno uže od imovinskopravnih ovlašćenja u autorskom pravu.³⁵ Istovremeno, u SAD-u, sam proizvođač fonograma, kao originalni subjekt autorskopravne zaštite, može da stiče autorsko pravo na fonogramu kao autorskom delu,³⁶ u trajanju od 120 godina od nastanka dela ili 95 godina od objavljivanja dela, u zavisnosti od toga koji rok ranije ističe.³⁷ Ipak, zbog nepostojanja podele na autorska i srodna prava, zakonodavstvo SAD-a ne sadrži norme o srodnopravnoj zaštiti. Rezultat toga je da trenutno trajanje srodnopravne zaštite u državama članicama Evropske unije od 70 godina, ujedno označava i period za koji je ta zaštita duža nego u SAD-u.

7. KOLEKTIVNO OSTVARIVANJE PRAVA NA GODIŠNJU DODATNU NAKNADU

U Evropskoj uniji potreba za efikasnijim ostvarivanjem prava na godišnju dodatnu naknadu nameće obavezu kolektivnog ostvarivanja ovog prava. Imajući to u vidu jedan od ciljeva koji se želi postići usvajanjem Direktive je usklađenost raspodele prihoda u državama članicama koje ostvaruju organizacije za kolektivno ostvarivanje srodnih prava, tako da ne samo proizvođači fonograma i autori čija se dela interpretiraju, već i interpretatori nužno dobiju specifičan i odgovarajući deo ostvarenih prihoda.³⁸ Ipak, odredbe Direktive ne utiču na kolektivne ugovore zaključene u državama članicama između organizacija koje zastupaju

³⁴ *Ibid.*, 14

³⁵ S. M. Marković (1999), 18.

³⁶ Zakonik o autorskom pravu SAD (*U.S. Copyright Act*), konsolidovana verzija od decembra 2011. godine, §102 (a).

³⁷ Zakonik o autorskom pravu SAD, §302 (s). Ova odredba Zakonika o autorskom pravu SAD-a izmenjena je 1998. godine, usvajanjem Zakona o produženju roka trajanja autorskog prava, koji je poznatiji pod nazivom *Sonny Bono Act*.

³⁸ Direktiva, tač. 12 preambule.

interpretatore i organizacija koje zastupaju proizvođače fonograma, koji su usklađeni s njenim odredbama.³⁹ Naime, interpretacije s repertoara jedne organizacije koriste se u drugim državama članicama, zahvaljujući saradnji između organizacija država članica za kolektivno ostvarivanje prava. Ta saradnja se zasniva na ugovorima o recipročnoj saradnji, kojima se svaka organizacija obavezuje da na teritoriji svoje zemlje vrši kolektivno ostvarivanje prava za interpretacije s repertoara organizacija drugih država članica i da tako ostvarenu naknadu transferiše tim drugim organizacijama.⁴⁰

Kolektivnim ostvarivanjem ovog prava, putem redistribucije prihoda, afirmiše se i ideja bolje zaštite nosilaca srodnih prava koji su u ekonomski neravnopravnom položaju u odnosu na ostale nosioce prava. Tome doprinosi i usklađivanje kolektivnog ostvarivanja prava na nivou Evropske unije usvajanjem Direktive 2014/26/EU o kolektivnom upravljanju autorskim pravom i srodnim pravima i multiteritorijalnom licenciranju prava na muzičkim delima koja se koriste *on-line* na unutrašnjem tržištu.

8. PROMET IMOVINSKOPRAVNIH OVLAŠĆENJA KAO USLOV ZA OSTVARIVANJE PRAVA NA GODIŠNJU DODATNU NAKNADU

Srpski zakonodavac je propisujući da interpretator koji je za jednokratnu naknadu preneo ili ustupio proizvođaču fonograma svoja isključiva imovinska prava na snimljenim interpretacijama ima pravo na godišnju dodatnu naknadu,⁴¹ uneo poremećaj u pravila prometa imovinskopravnim ovlašćenjima od strane izvornog nosioca subjektivnog prava interpretatora. Ova pravila su posledica primene monističke teorije o pravnoj prirodi subjektivnog prava interpretatora, prema kojoj se ovo pravo zbog svoje vezanosti za ličnost interpretatora ne može otuđiti ni u svom imovinskopravnom aspektu. Otuda, ustupanjem, kao konstitutivnim oblikom prometa imovinskopravnih ovlašćenja, izvorna imovinskopravna ovlašćenja ostaju kod svog nosioca, ali se ustupa uže imovinskopravno ovlašćenje, koje se izvodi (derivira) iz sume imovinskopravnih ovlašćenja, i u vidu novokonstituisanog subjektivnog prava predaje sticaocu. Za razliku od ustupanja, prenosom (cesijom), kao translativnim oblikom prometa imovinskopravnim ovlašćenjima,

³⁹ Direktiva, tač. 17 preambule.

⁴⁰ Vid. Slobodan M. Marković, „Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava od monopola ka konkurenciji“, *Pravo i privreda* 4–6/2013, 642.

⁴¹ Čl. 20, kojim se dodaje novi čl. 122b, st. 1, Nacrta zakona o izmenama i dopunama Zakona o autorskim i srodnim pravima.

prenosilac ovlašćenja prestaje da bude nosilac ovlašćenja, dok sticalac postaje novi nosilac tih istih ovlašćenja.⁴²

Nažalost, srpski zakonodavac, implementirajući odredbe Direktive u nacionalno zakonodavstvo, nije prepoznao problematiku prometa imovinskopravnih ovlašćenja interpretatora, a samim tim je pokazao i nerazumevanje posledica primene ovakve odredbe. Otuda, izričito propisan translativni oblik prometa imovinskopravnih ovlašćenja označava prestanak svojstva interpretatora, kao izvornog nosioca ovlašćenja. Time bi prestao i osnov za ubiranje godišnje dodatne naknade. Ova posledica je protivna logici i smislu prava intelektualne svojine, ali i cilju usvajanja Direktive i njenoj implementaciji u nacionalna zakonodavstva. Iz toga proizlazi da se relevantnim opredeljenjem za monističku teoriju o prirodi subjektivnog prava interpretatora nameće zaključak da naše zakonodavstvo ne može i ne treba da sadrži odredbe o prenosu imovinskopravnih ovlašćenja od strane interpretatora.

9. ODNOS DIREKTIVE S RELEVANTNIM ODREDBAMA MEĐUNARODNE KONVENCIJE O ZAŠTITI IZVOĐAČA, PROIZVOĐAČA FONOGRAMA I USTANOVA ZA RADIO-DIFUZIJU (RIMSKA KONVENCIJA) I WIPO UGOVORA O INTERPRETACIJAMA I FONOGRAMIMA

Rimska konvencija se načelno primenjuje na interpretatore književnih ili umetničkih dela koja su zaštićena autorskim pravom, ali je njenim odredbama ostavljena mogućnost svakoj državi ugovornici da svojim nacionalnim zakonodavstvom proširi zaštitu i na interpretatore dela koja nisu zaštićena autorskim pravom.⁴³ U pogledu trajanja zaštite Rimska konvencija postavlja minimum pravila vezanih za trajanje zaštite subjektivnog interpretatorskog prava. Njenim odredbama postavljena je samo donja granica trajanja zaštite i ona ne može biti kraća od 20 godina, računajući od kraja godine u kojoj je snimanje izvršeno i izvođenje otelovljeno u fonogramima; izvođenje izvršeno za izvođenja koja nisu otelovljena u fonogramima; izvođenje izvršeno za izvođenja.⁴⁴ Prema tome, države ugovornice su ovlašćene da same određuju maksimalni rok

⁴² Slobodan M. Marković, Dušan V. Popović, *Pravo intelektualne svojine*, Beograd 2013, 211–215; S. M. Marković (1999), 246 i dalje.

⁴³ Čl. 9 Zakona o potvrđivanju Međunarodne konvencije o zaštiti izvođača, proizvođača fonograma i ustanova za radio – difuziju, *Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori*, br. 13/02.

⁴⁴ Čl. 14 Zakona o potvrđivanju Međunarodne konvencije o zaštiti izvođača, proizvođača fonograma i ustanova za radio-difuziju.

trajanja zaštite koji ne može biti kraći od perioda zaštite koji je propisan konvencijom. Pored toga zaštita predviđena ovom konvencijom ne može ići na štetu zaštite koju bi interpretatori inače mogli da uživaju.⁴⁵ S obzirom na ovako sadržana pravila o zaštiti interpretatora, režim iz Rimske konvencije nastaviće da važi paralelno s režimom sadržanim u Direktivi koja će biti implementirana u naše zakonodavstvo, čime se u skladu s odredbama konvencije omogućava trajanje zaštite subjektivnog prava interpretatora u znatno dužem periodu.

Takođe i WIPO ugovor o interpretacijama i fonogramima postavlja donju granicu perioda zaštite koja se priznaje interpretatorima, koji mora da traje najmanje do isteka perioda od 50 godina, računajući od kraja godine u kojoj je interpretacija snimljena na fonogramu.⁴⁶ S druge strane, ovaj ugovor uvažava i činjenicu da se njegovim odredbama ne može štetiti bilo kojim pravima i obavezama koje proističu iz nekog drugog ugovora.⁴⁷ Imajući u vidu obavezu Srbije da obezbediti postepeno usklađivanje budućeg zakonodavstva s pravom Evropske unije,⁴⁸ primena režima zaštite interpretatora iz Direktive, kojim je postavljena gornja granica trajanja zaštite, predstavljala bi dopunu pravila o trajanju zaštite interpretatora koja su sadržana u ovom ugovoru.

10. ZAKLJUČAK

Pravo interpretatora na godišnju dodatnu naknadu izlazi pred pravnu teoriju i nacionalna zakonodavstva otvaranjem pojedinih spornih pitanja. U takvoj situaciji, prihvatanje kritike ovog prava i tvrdnje pojedinih autora koja je izneta na početku ovog rada da najveći broj interpretatora neće imati koristi od naplate ovog „sekundarnog“ izvora prihoda, opravdano nameće pitanje u čiju korist se ono ostvaruje i da li je potrebno ekonomske interese interpretatora dodatno zaštititi još jednim neisključivim imovinskopравnim ovlašćenjem. Tražeći odgovor na ovo pitanje nastojali smo da sagledamo pravo interpretatora na godišnju dodatnu naknadu u najrazličitijim svetlima, poređenjem s interpretatorovim primarnim prihodom, uticajem fonda od 20% bruto prihoda koji su

⁴⁵ Čl. 21 Zakona o potvrđivanju Međunarodne konvencije o zaštiti izvođača, proizvođača fonograma i ustanova za radio-difuziju.

⁴⁶ Čl. 17 Zakona o potvrđivanju WIPO ugovora o interpretacijama i fonogramima, *Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori*, br. 13/02.

⁴⁷ Čl. 1, st. 3 Zakona o potvrđivanju WIPO ugovora o interpretacijama i fonogramima.

⁴⁸ Čl. 72 Zakona o potvrđivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica, sa jedne strane, i Republike Srbije, sa druge strane, *Službeni glasnik RS*, br.83/08.

ostvoreni korišćenjem fonograma i *Use it or Lose* itodredbe u Direktivi na njegovo ostvarivanje i dr.

Razmatranjem pitanja uticaja ovog prava na granice efikasnosti tržišta ušli smo i u polje njegove ekonomske opravdanosti. Ekonomska analiza ukazala je da njegovo propisivanje produžava statičku neefikasnost tržišta, a istovremeno ne povećava efekat zaštite interpretatora, kao socijalno slabije grupe koja je izložena većem riziku i gubitku. Otuda, kao posledica izložene tvrdnje javlja se potreba za promišljanjem i iznalaženjem načina na koji je moguće efikasnije zaštititi interese interpretatora. S tim u vezi, pravo interpretatora da upotrebi *Use it or Lose it* klauzulu u sadejstvu s njegovim pravom na godišnju dodatnu naknadu od značaja je za efikasniju zaštitu njegovih interesa, jer se uvodi izbor između više mogućnosti. Zahvaljujući tome interpretacija može naći put do subjekta koji će njenim korišćenjem ostvariti veći profit, a time uvećati i godišnju dodatnu naknadu. Uz to, pokazalo se da i osnivanje fonda od 20% bruto prihoda koji su ostvoreni korišćenjem fonograma može imati pozitivan efekat na ostvarivanje prava interpretatora na godišnju dodatnu naknadu. Analiza odredbe o osnivanju ovog fonda ukazala je na njegov značaj kao garanta u ostvarivanju ovog prava interpretatora i instrumenta učvršćenja ugovornih odnosa između interpretatora i proizvođača fonograma. Ipak, postizanje ovih ciljeva može biti narušeno postojanjem određenih manjkavosti koje prate odredbe Direktive koje normiraju ove dodatne instrumente zaštite interpretatora, kao i činjenicom da je potpuno funkcionisanje fonda od 20% bruto prihoda koji su ostvoreni korišćenjem fonograma omogućeno samo u dvema državama članicama.

Sporna je, međutim, odredba Direktive kojom se omogućava u nacionalnim zakonodavstvima propisivanje obaveze proizvođača fonograma da više puta godišnje izdvoji iznos koji je jednak 20% bruto prihoda koji su ostvoreni korišćenjem fonograma. U načelu, postavlja se pitanje njene opravdanosti, jer utiče na relativizaciju i smanjenje preciznosti naziva „pravo interpretatora na godišnju dodatnu naknadu“.

Nacrt zakona je kritikovan zbog sadržine normativnog rešenja o prometu imovinskopravnih ovlašćenja, kao uslova za ostvarivanje prava na godišnju dodatnu naknadu. Razlog kritike je što zakonodavac, vođen potrebom usklađivanja sa komunitarnim pravom, prihvata bez razmišljanja rešenje iz Direktive. Na kraju, uvideli smo da bi prihvatanjem preovlađujućeg stanovišta o prometu imovinskopravnih ovlašćenja u našem pravu bilo omogućeno normiranje, a time i stvaranje, preciznijih uslova za ostvarivanje prava interpretatora na godišnju dodatnu naknadu.

LITERATURA (REFERENCES)

- Angelopoulos, C., „Amended Directive extends the term of protection for performers and sound recordings“, *GRUR International* 11/2011.
- Colston, C., Galloway, J., *Modern Intellectual Property Law*, London 2010³.
- Commission of the European communities, *Impact assessment on the legal and economic situation of reformers and record producers in the European Union – Commission staff working document*, Brussels 2008.
- Dolović, K., *Pravne posledice izjave volje usmerene na raskid ugovora zbog neizvršenja*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2014.
- Helberger, N. *et al.*, „Never forever: Why extending the term of protection for sound recordings is a bad idea“, <http://ssrn.com/abstract=488085>, 21. maj 2018.
- Hilty, M. R. *et al.*, „Comment by the Max-Planck Institute on the Commission’s proposal for a Directive to amend Directive 2006/116 EC of the European Parliament and Council concerning the Term of Protection for Copyright and Related Rights“, 2008. <http://ssrn.com/abstract=1288620>, 21. maj 2018.
- Kretschmer, M., „Creativity stifled? A Joined Academic Statement on the Proposed Copyright Term Extension for Sound Recordings“, <http://ssrn.com/abstract=2063813>, 21. maj 2018.
- Kretschmer, M., Hardwick, P., *Authors’ Earnings from Copyright and Non-Copyright Sources: A survey of 25,000 British and German writers*, Centre for Intellectual Property Policy & Management, London – Bournemouth 2007.
- Marković, S. M., *Autorsko pravo i srodna prava*, Službeni glasnik, Beograd 1999.
- Marković, S. M., „Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava od monopola ka konkurenciji“, *Pravo i privreda* 4–6/2013.
- Marković, S. M., Popović, D. V., *Pravo intelektualne svojine*, Beograd 2013.
- Ramalho, A., Lopez – Tarruella, A., *Implementation of the Directive 2011/77/EU: Copyright term of protection*, Brussels 2018.

Vladimir Vinš, LL.M.

PhD candidate

University of Belgrade, Faculty of Law

PERFORMER'S RIGHT TO THE SUPPLEMENTARY REMUNERATION

Summary

In this paper, the author analyzes the concept, characteristics, significance and conditions for the existence of performer's right to the supplementary remuneration. Then, is explaining the specific position of performers which causes the need for adopting special legal rules about their protection. The paper contains and the analysis of relevant *acquis communautaire* because the implementing of performer's right to the supplementary remuneration is the result of obligation of Serbian law to align with the laws of the EU. We can also see the differences in protection of the performers in the US law, as the representatives of the Anglo-Saxon system, and the continental system. Then the solution of the Draft of the Law regarding the supplementary remuneration was critically analyzed. Finally, there is an analysis of the solution of the Directive 2011/77/EU with relevant articles of the Rome Convention and WIPO Performances and Phonograms Treaty.

Key words: *Supplementary remuneration. – Directive 2011/77/EU from September 27th 2011 about the changes in Directive 2006/116/EC about duration of the protection of the copyright and related rights. – Performers. – Phonogram production. – Collective rights realization.*

Article history:

Received: 23. 5. 2018.

Accepted: 13. 12. 2018.